

ТРАНСАТЛАНТИЧНЕ СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО

І КРИЗА В УКРАЇНІ

Події в Україні 2014-2015 рр. спонукали лідерів країн НАТО до опрацювання стратегії взаємодії для владнання української кризи та створення нової архітектури європейської безпеки. Перебіг подій в черговий раз висвітлив, по-перше, проблематичність вироблення спільної позиції, по-друге, поставив питання про її ефективність.

Досліджуються концепції країн НАТО щодо кризи в Україні, відмінність у підходах різних акторів та державних діячів щодо допомоги Україні та оцінці гіпотетичної загрози власним державам, висвітлюються труднощі становлення спільної позиції країн Північноатлантичного альянсу.

Трансатлантичне стратегічне партнерство покликане, насамперед, гарантувати безпеку членів Північноатлантичного альянсу. Криза в Україні наразі не стосується безпеки країн-членів блоку, проте викликає питання щодо трансатлантичної солідарності у разі поширення зони конфлікту та одностайності в оцінці ризиків та методів впливу на Росію. Якщо країни-члени НАТО продемонстрували свою єдність у бажанні захищати кордони альянсу та посилили свою військову складову на східному кордоні НАТО, то в підходах щодо санкцій та методів допомоги Україні немає однієї позиції навіть всередині окремих країн. Країни, розташовані на Сході НАТО, стурбовані гіпотетичною ймовірністю поширення конфлікту на власну територію, тоді як держави на заході сподіваються, що агресія Росії їх не чіпатиме. До того ж, ядерні країни покладаються ще й на власну ядерну зброю як елемент стримування. У країнах НАТО є як прихильники надання зброї Україні, так і противники, не говорячи вже про представників потужного бізнесу, які лобіюють відміну санкцій заради власного прибутку.

Показово, що трансатлантичне стратегічне партнерство виявилось міцним у гарантуванні оборони країн НАТО, заради чого власне і була створена дана організація в 1949 році. Свою роль в трансатлантичній співпраці відіграє і особистість керівників держав НАТО. Відданість трансатлантичному стратегічному партнерству чи отриманню прибутків власною державою може вирішуватися на певному етапі окремою людиною, як у випадку постачання «Містралів» Францією Росії.

Ключові слова: *Будапештський меморандум, ЄС, НАТО, США, трансатлантичне партнерство, Україна.*

Постановка проблеми. Події в Україні 2014-2015 рр. спонукали лідерів країн НАТО до опрацювання стратегії взаємодії для владнання української кризи та створення нової архітектури європейської безпеки. Перебіг подій в черговий раз висвітлив, по-перше, проблематичність вироблення спільної позиції, по-друге, поставив питання про її ефективність.

НАТО утворилася за біполярного світоустрою і була покликаною захистити своїх членів від гіпотетичної радянської загрози. З розвалом СРСР та Організації Варшавського договору Північноатлантичний альянс прийняв нових членів та розширив свої функції і зону відповідальності. Криза в Україні не стосується безпосередньо країни-члена НАТО, але спричиняє питання трансатлантичної солідарності у виробленні спільного підходу країнами НАТО до засобів врегулювання кризи за умов, коли Будапештський меморандум виявився недієвим, нові члени НАТО стурбовані власною безпекою з огляду на агресію Росії щодо України, а всередині натівських країн немає однастайності серед представників різних політичних течій щодо засобів тиску на Росію та допомогу Україні. До того ж, потужні бізнес кола, занепоєні втратою прибутків від своїх інвестицій в Росію, провадять власну гру та прагнуть впливати на політиків.

Мета статті. Дослідити концепції країн НАТО щодо кризи в Україні, відмінність у підходах різних акторів та державних діячів щодо допомоги Україні та оцінці гіпотетичної загрози власним державам, проаналізувати

труднощі становлення спільної позиції країн Північноатлантичного альянсу. Виходячи з того, що стратегічне партнерство США з провідними європейськими акторами значним чином визначає архітектуру світової безпеки, нагальним постає питання вивчення впливу історичного досвіду окремих країн НАТО на сприйняття кризи в Україні та вибору методів її врегулювання та стримання агресії Росії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважна більшість публікацій, присвячених даній тематиці, виходить наразі у вигляді статей, враховуючи те, що аналізоване питання має хронологічні рамки в останні півтора року. Серед вітчизняних учених можна виділити праці з політики США відносно української кризи О. Потехіна, С. Толстова, С. Шергіна. Серед французьких фахівців виокремлюються дослідження А. Аржаковського. Як джерела використано висловлювання президентів та державних діячів країн НАТО з приводу української кризи та шляхів її подолання.

Основні результати дослідження. Країни-члени ЄС мають різний історичний досвід, сприйняття загроз та підходи до засобів їхнього попередження. Якщо Польща послідовно обстоювала спочатку необхідність власної євроатлантичної інтеграції та потім прихильно ставилася до намірів України вступити в НАТО, то Франція методично наполягала на тому, що Україні не потрібно вступати в НАТО через те, що їй ніхто не загрожує, і підкреслювала, що доля України полягає в тому, щоб залишитися «мостом» між ЄС та Росією. Далі, польські керівники всіляко доводили, що американська присутність в Європі є життєво необхідною і що тільки знаходження під захистом американців гарантуватиме безпеку Європи, тоді як Франція, будучи апологетом європейської стратегічної автономності наполегливо прагнула створити та посилити власне європейські структури безпеки. Нові члени НАТО, маючи тягар історичного минулого радянських часів, із розумінням ставилися до європейської та євроатлантичної інтеграції України, тоді як давні члени ЄС, стурбовані економічною кризою та

фінансовими проблемами Греції і Португалії з острахом уявляли собі гіпотетичний вступ України в ЄС та НАТО.

Показово, що найбільш активними європейськими діячами щодо врегулювання кризи в Україні виявилися лідери найпотужніших країн ЄС: канцлер Німеччини А. Меркель та президент Франції Ф. Олланд. Прикметно що їхні країни мають значні інвестиції в Росії, а отже потерпають від санкцій. Хоча, ці керманічі не забувають постійно підкреслювати важливість Росії і прагнення будувати майбутню архітектуру європейської безпеки разом із цією державою. Зокрема, А. Меркель зазначила, що ніхто не зацікавлений у новому розколі Європи, підкреслила своє прагнення розбудувувати безпеку разом з Росією, а не проти неї, та наголосила на своїй прихильності ідеї «великої Європи» від Владивостока до Лісабона [1].

Показово, що український генерал Вадим Гречанінов, голова Атлантичної Ради України наголосив, що його обурює позиція А. Меркель. Він додав, що канцлер бачить, скільки разів Путін її обманював. Вона повинна бути військовим стратегом, а не тільки політичним. Генерал зазначив, що не хоче нікого ображати, проте він не бачить прогресу [2].

Між тим, хоча Німеччина прагне відігравати одну з основних ролей у врегулюванні української кризи та закінченні війни на Донбасі, та й загалом вбачає себе лідером ЄС, у суто безпековому вимірі вона не є гарантом суверенітету України, як п'ять країн-підписантів Будапештського меморандуму. Отже відповідальність в більшій мірі полягає саме на цих країнах, а не на Німеччині.

Прикметно, що колишній секретар НАТО лорд Д. Робертсон визнав, що ядерне роззброєння України привело до провалу, і вважає, що цілком легітимним є запитання: чи було б анексовано Крим та окуповано Донбас, якби українці зберегли б частину своєї ядерної зброї. В цьому контексті він доводить, що ядерний арсенал Сполученого королівства має суттєву значущість для гарантування безпеки. І робить висновок, що реальний світ є

небезпечним, як з'ясував це народ України. Тому немає місця в британській політиці тим, хто буде торгуватися щодо довготермінової безпеки [3].

На цьому тлі вирізняється позиція маленької Литви, яка рішуче засуджує російську агресію проти України. Її президент Даля Грібаускайте звертає увагу європейців на те, що є факт російської агресії на європейській землі, що не можна вимагати від країни не захищатися, коли вона зіткнулася з відкритою прямою війною на своїй території, і якщо сьогодні не допомогти Україні захистити її територію та народ, таким чином зрадять не тільки Україну, але й самих себе [4].

Потужна країна Франція неочікувано для самої себе опинилася перед дилемою постачання вертольотоносців «Містраль» Росії, коли остання анексувала Крим та втручається на Схід України. Отже, Ф. Олланд прийняв нелегке рішення не передавати кораблі до врегулювання кризи. Між тим, негативні висловлювання щодо України гіпотетичних лідерів президентських перегонів у Франції 2017 року М. Ле Пен та Н. Саркозі не дають оптимізму стосовно майбутньої політики Франції щодо України. Прикметно, що у Франції вже забуто про Будапештський меморандум. Скидається, що французький фахівець А. Аржаковський є єдиним представником наукових кіл Франції, котрий нагадує французам, що Франція підписала Будапештський меморандум, а отже, дала слово честі бути гарантом цілісності кордонів України в обмін на процес її ядерного роззброєння. На його думку, сьогодні французькі дипломати прагнуть мінімізувати цей документ, пояснюючи, що не йдеться про «негативні гарантії», але ці промови є непотрібними, тому що нікого не переконують [5].

Таким чином, нові країни НАТО настільки відстають в економічному та військовому плані від давніх європейських гравців, що, попри своє бажання, не зможуть суттєвим чином допомогти Україні. А країни-засновники ЄС мають значні інвестиції в Росії, і самі ж потерпають від власних санкцій, проти яких бореться потужний бізнес означених країн. Отже, на нашу суб'єктивну думку, на перший план виходить навіть не стратегія взаємодії

країн ЄС щодо України, а позиція гравця найвищого рівня – США, які постали перед дилемою вибору між своїми традиційними домінантами зовнішньої політики – інтервенціонізмом та ізоляціонізмом. Допоки президент Б. Обама вагається та роздумує, сенатор Д. Маккейн, голова комітету з озброєння Сенату США, без жодних вагань називає речі своїми іменами. Зокрема, мінські угоди, на його думку, є нездійсненними, а умова, яка в них міститься, про взаємний відвід важких озброєнь реалізується, коли рак свисне (в оригіналі «коли свині почнуть літати») [6].

Ми не можемо оминати спільну оцінку діяльності європейців щодо України, оголошену американськими сенаторами Д. Маккейном та Л. Грем: «Канцлер Німеччини та президент Франції, за підтримки президента США, легітимізують розчленування суверенної нації в Європі вперше за 70 років», – заявили сенатори, на події у Дебальцевому. Вони підсумували: «Західні лідери заявляють, що військового рішення конфлікту в Україні немає. Путін так не думає. Він продовжує агресію, і за відсутності сильнішої підтримки Заходом української армії, надалі ми спостерігатимемо реалізацію нав'язаного Росією військового вирішення в Україні, як це вже сталося на частині території Грузії та Молдови» [7].

Український дослідник С. Толстов вважає, що відмова від координації дій між Америкою, Євросоюзом та іншими учасниками «Великої сімки» об'єктивно означала б розмивання базових принципів трансатлантичного партнерства [8].

Між тим, всередині країн-членів Північноатлантичного альянсу немає однастайності щодо методів врегулювання української кризи, санкцій та поступок країні-агресору Росії. Керманічі держав, представники різних політичних течій, депутати та сенатори, бізнесмени та науковці мають власні підходи до розв'язання української кризи, на що впливають і як світоглядні позиції кожного актора, так і його особиста залежність чи то меркантильні інтереси в Росії (прикладом останніх можуть слугувати значні інвестиції в

Росію, чи фінансування Росією політичної діяльності, як у випадку з Національним фронтом Франції).

До речі, можна пригадати ще й історичний чинник, який в контексті втручання Росії в Україну може викликати різні спогади у представника кожної країни НАТО.

Якщо американець може звернутися до свого далекого колоніального минулого та пригадати війну за незалежність, отже матиме асоціацію з війною за незалежність власної країни, то француз може пригадати розпад імперії та війну Франції з Алжиром 1954-1962 рр., яка, незважаючи на всю військову потугу Франції, скінчилася незалежністю останнього. Крім того, для французьких прихильників антиамериканського напрямку є важливим період перебування при владі де Голля за часів біполярного ладу та його специфічні відносини з СРСР. До того ж, на думку журналістки А. Лазаревої, яка проживає у Франції, на рівні загальної дипломатичної школи Франція незалежно від уподобань президента та уряду лишається прихильницею ієрархічного світового порядку, згідно з яким «великі потуги» вирішують суто між собою долю «малих країн» [9, с.30].

У поляків історична пам'ять підкаже розподіли Польщі і пізніше її існування у якості країни-сателіта СРСР. Країни Балтії мають також цілком жваві спогади втрати своєї незалежності і свого функціонування у якості радянських республік.

Неабияким чинником формування позиції країн НАТО щодо кризи в Україні є те, що на керманічів країн, від яких залежить прийняття конкретних рішень щодо Росії, тиснуть як представники законодавчої влади, так і представники потужного бізнесу, які не хочуть втрачати свої прибутки через запровадження санкцій.

Прикметно, що в цій ситуації постає питання ролі особистості в історії, тому що саме від конкретної людини залежать доленосні рішення. Саме президент США Б. Обама може ухвалити рішення щодо постачання летальної зброї Україні і саме президент Франції Ф. Олланд, представник

соціалістів, вирішує чи постачати Росії вертольотоносці «Містраль», контракт про які заключив його попередник Н. Саркозі з правої партії «Союз за народний рух».

Висновки. Таким чином, трансатлантичне стратегічне партнерство покликане, насамперед, гарантувати безпеку членів Північноатлантичного альянсу. Отже, криза в Україні наразі не стосується безпеки країн-членів блоку, проте викликає питання щодо трансатлантичної солідарності у разі поширення зони конфлікту та одностайності в оцінці ризиків та методів впливу на Росію. Якщо країни-члени НАТО продемонстрували свою єдність у бажанні захищати кордони альянсу та посилили свою військову складову на східному кордоні НАТО, то в підходах щодо санкцій та методів стримування російської агресії немає однієї позиції навіть всередині окремих країн. Країни, розташовані на Сході НАТО, стурбовані гіпотетичною ймовірністю поширення конфлікту на власну територію, тоді як держави на заході сподіваються, що агресія Росії їх не чіпатиме. До того ж, ядерні країни покладаються ще й на власну ядерну зброю як елемент стримування. У країнах НАТО є як прихильники надання зброї Україні, так і противники, не говорячи вже про представників потужного бізнесу, які лобіюють відміну санкцій заради власного прибутку. Показово, що трансатлантичне стратегічне партнерство виявилось міцним у гарантуванні оборони країн НАТО, заради чого власне і була створена дана організація в 1949 році, тоді як у сфері зовнішньої політики йде кропітка робота над виробленням єдиної позиції, а в економічній сфері взагалі йдеться про пошук лазівок певними представниками бізнесу для подолання санкцій. Свою роль в трансатлантичній співпраці відіграє і особистість керівників держав НАТО. Відданість трансатлантичному стратегічному партнерству чи отриманню прибутків власною державою може вирішуватися на певному етапі окремою людиною, як у випадку постачання «Містралів» Францією Росії. Немає жодної впевненості у тому, що якби на чолі Франції знаходився не представник соціалістів Ф. Олланд, Франція відклала б їхню доставку.

Таким чином, більш ніж через 60 років після свого заснування члени НАТО сподіваються, що в разі загрози оборонний блок виконуватиме свою основну функцію, та визначаються, що для них є основоположним: відданість засадам трансатлантичного стратегічного партнерства чи власні поточні економічні вигоди.

Список використаних джерел та літератури

1. Терех Н. Франсуа Олланд: «Если мы не сумеем добиться полноценного перемирия, то сработает сценарий под названием война» [Электронный ресурс] / Н. Терех. – Режим доступа: <http://fakty.ua/195217-fransua-olland-esli-my-ne-sumeem-dobitsya-polnocennogo-peremiriya-to-sovershenno-ochevidno---srabotaet-scenarij-pod-nazvaniem-vojna>
2. Украинский генерал высказал возмущение позицией Меркель [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://obozrevatel.com/politics/61389-ukrainskij-general-vyiskazal-vozmuschenie-pozitsiej-merkel.htm>
3. Robertson G. Agenda : former NATO boss Lord Robertson [Электронный ресурс] / G. Robertson. – Режим доступа: <http://www.heraldscotland.com/comment/columnists/agenda.118839437>
4. Терех Н. Франсуа Олланд: «Если мы не сумеем добиться полноценного перемирия, то сработает сценарий под названием война» [Электронный ресурс] / Н. Терех. – Режим доступа: <http://fakty.ua/195217-fransua-olland-esli-my-ne-sumeem-dobitsya-polnocennogo-peremiriya-to-sovershenno-ochevidno---srabotaet-scenarij-pod-nazvaniem-vojna>
5. Arjakovsky A. Russie-Ukraine: de la guerre à la paix? Entretien avec A. Arjakovsky [Электронный ресурс] / A. Arjakovsky, P. Verluise. – Режим доступа: <http://www.diploweb.com/Russie-Ukraine-de-la-guerre-a-la.html>
6. Минские соглашения не продержатся и неделю или свиньи начнут летать – сенатор Маккейн [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.facenews.ua/news/2015/263587/>

7. Сенатори США: Західні лідери потурають Путіну і легітимізують поділ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zik.ua/ua/news/2015/02/18/senatory_ssha_zahidni_lidery_poturayut_putinu_i_legitymizuyut_podil_ukrainy_565533
8. Толстов С. Координація політики США та ЄС у реагуванні на українську кризу [Електронний ресурс] / С. Толстов. – Режим доступу: http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumkay_rear/view/article/koordinacija-politiki-ssha-ta-jes-u-reaguvanni-na-ukrajins/#sthash.BaFsl2S.dpuf
9. Лазарева А. У режимі флюгера. Що об'єднує ультралівих і ультраправих у Франції / А. Лазарева // Український тиждень. – 2015. – №13(385). – С. 30.

TRANSATLANTIC STRATEGIC PARTNERSHIP AND CRISIS IN UKRAINE

The events in Ukraine of 2014-2015 led the NATO countries leaders to the elaboration of cooperation strategy to resolve the Ukrainian crisis and to create the new European security architecture. The sequence of events once again highlighted, at first, the difficulty of a common position elaboration, and, at second, raised a question about its effectiveness.

This article analyses the concepts of NATO's countries about crisis in Ukraine, the difference in the approaches of different actors and government officials towards the help to Ukraine and the evaluation of hypothetical threats to their own countries, highlights the difficulties of North Atlantic alliance common position becoming.

The transatlantic strategic partnership is mainly intended to ensure the security of the North Atlantic Alliance. The crisis in Ukraine doesn't currently concern the security of NATO countries but it raises questions about transatlantic solidarity in a case of spreading the conflict zone and consensus in evaluating the risks and in choosing methods to influence Russia. If NATO countries demonstrated their unity in their desire to protect the borders of the alliance and

strengthened its military component at the eastern border of NATO, there isn't any common position about the sanctions and methods to help Ukraine even within one country. While the Eastern countries of NATO are concerned about hypothetical probability of spreading of conflict on its territory, the Western countries of NATO hope that Russian aggression will not touch them. Furthermore, the nuclear states rely on their own nuclear weapons as an element of deterrence. There are supporters of arming Ukraine and their opponents in NATO countries, not to mention members of powerful business lobby opposing to sanctions for their own profit.

It is significant that the transatlantic strategic partnership remains strong in ensuring defense of NATO countries for what was actually established this organization in 1949. The personality of NATO leaders plays the own role in the transatlantic cooperation. The commitment to the transatlantic strategic partnership or to the profit of own state can be chosen by an individual, as in the case of supplying «Mistral» to Russia by France.

Keywords: *Budapest Memorandum, EU, NATO, the USA, transatlantic partnership, Ukraine.*

ТРАНСАТЛАНТИЧЕСКОЕ СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПАРТНЕРСТВО И КРИЗИС В УКРАИНЕ

События в Украине 2014-2015 гг. побудили лидеров стран НАТО к разработке стратегии взаимодействия для разрешения украинского кризиса и создания новой архитектуры европейской безопасности. Ход событий в очередной раз, показал, во-первых, проблематичность выработки общей позиции, во-вторых, поставил вопрос о ее эффективности.

Исследуются концепции стран НАТО относительно кризиса в Украине, отличие в подходах разных акторов и государственных деятелей к помощи Украине и оценке гипотетической угрозы собственным государствам, освещаются проблемы становления общей позиции стран Североатлантического альянса.

Трансатлантическое стратегическое партнерство призвано, прежде всего, гарантировать безопасность членов Североатлантического альянса. Кризис в Украине пока не касается безопасности стран-членов блока, однако поднимает вопросы трансатлантической солидарности в случае распространения зоны конфликта и единодушия в оценке рисков и методов воздействия на Россию. Если страны-члены НАТО продемонстрировали свое единство в желании защитить границы альянса и усилили свою военную составляющую на восточной границе НАТО, то в подходах относительно санкций и методов помощи Украине нет одной позиции даже внутри отдельных стран. Страны, расположенные на Востоке НАТО, обеспокоены гипотетической вероятностью распространения конфликта на свою территорию, в то время как государства на западе надеются, что агрессия России их не тронет. К тому же, ядерные страны полагаются еще и на собственное ядерное оружие как элемент сдерживания. В странах НАТО есть как сторонники предоставления оружия Украине, так и противники, не говоря уже о представителях крупного бизнеса, которые лоббируют отмену санкций ради собственной прибыли. Показательно, что трансатлантическое стратегическое партнерство оказалось устойчивым в гарантировании обороны стран НАТО, ради чего собственно и была создана данная организация в 1949 году. Свою роль в трансатлантическом сотрудничестве играет и личность руководителей государств НАТО. Приверженность трансатлантическому стратегическому партнерству или получению прибыли собственным государством может решаться на определенном этапе отдельным человеком, как в случае поставки «Мистралей» Францией России.

Ключевые слова: *Будапештский меморандум, ЕС, НАТО, США, трансатлантическое партнерство, Украина.*